

Hoe meten we de kwaliteit van ons bestaan

Voorbij BBP naar brede welvaart en verder

Is het BBP nog wel een goede maatstaf voor welvaart als het ongelijkheid, milieuschade en welzijn buiten beschouwing laat? De opkomst van brede welvaart biedt een alternatief,

Vondelpark | Hollandfoto.net

door Herman de Jong

Hoe meten we welvaart en veranderingen daarin? Deze vraag vormt een centraal thema binnen de economische wetenschap en het beleidsdebat. Lange tijd gold het bruto binnenlands product (BBP) als de belangrijkste indicator voor het meten van economische vooruitgang en maatschappelijk welzijn. Het BBP meet de totale waarde van goederen en diensten die binnen een land via markt en overheid worden geproduceerd en verhandeld, en

die daarmee inkomen genereren. Wanneer dit getal wordt gedeeld door de totale bevolking ontstaat het gemiddeld inkomen per hoofd, een veelgebruikte benadering van materiële welvaart.

Daarnaast groeit het besef dat het BBP slechts een gedeeltelijk en soms misleidend beeld geeft van welvaart. In dit artikel wordt betoogd dat een herijking van welvaartsmeting noodzakelijk is om tot goede beleidsvorming te komen, waarbij zowel de beperkingen van traditionele indicatoren als alternatieve benaderingen worden geanalyseerd.

Beperkingen van het BBP: overschatting en onderschatting

Hoewel het BBP een nuttige maatstaf is voor economische activiteit, kent het belangrijke beperkingen als indicator van maatschappelijke welvaart. Deze beperkingen kunnen zowel leiden tot overschatting als onderschatting van de kwaliteit van ons bestaan.

Een eerste probleem betreft inkomensongelijkheid. Het BBP per hoofd is een gemiddelde en zegt niets over de verdeling van inkomen binnen een samenleving. Wanneer economische groei vooral ten goede komt aan een kleine groep, kan het gemiddelde inkomen stijgen zonder dat de meerderheid van de bevolking hiervan profiteert. Onderzoek van Thomas Piketty laat zien dat de inkomens- en vermogensongelijkheid in veel westerse landen sinds de jaren zeventig aanzienlijk is toegenomen.² Dit ondermijnt de representativiteit van het gemiddelde inkomen als maatstaf voor welvaart.

Een tweede probleem is dat het BBP geen rekening houdt met negatieve externe effecten, met name op het gebied van milieu en duurzaamheid. De economische groei van de afgelopen decennia is gepaard gegaan met aanzienlijke milieuschade, waaronder klimaatverandering en uitputting van natuurlijke hulpbronnen. Reeds

“Het besef groeit dat het BBP slechts een gedeeltelijk en soms misleidend beeld geeft van welvaart.”

in de jaren zeventig wees de Club van Rome op de grenzen aan groei. Het BBP registreert deze negatieve effecten echter niet, waardoor een vertekend beeld van welvaart ontstaat.

Daartegenover staat dat het BBP ook kan leiden tot een onderschatting van welvaart. Zo zijn de prijzen van veel duurzame consumptiegoederen in de loop der tijd sterk gedaald, terwijl de kwaliteit en diversiteit van goederen en diensten aanzienlijk zijn toegenomen. Moderne voorzieningen hebben de welvaart sterk verhoogd zonder dat dit volledig in het BBP zichtbaar is. Daarnaast blijven activiteiten buiten de markt buiten beschouwing, zoals huishoudelijk werk, mantelzorg en vrijwilligerswerk. Deze activiteiten dragen substantieel bij aan welzijn en sociale cohesie, maar worden niet meegenomen in de nationale rekeningen.

De opkomst van brede welvaart

De beperkingen van het BBP hebben geleid tot een verschuiving in het denken over welvaart. De aandacht heeft zich verplaatst van louter economische productie naar een meer integrale benadering waarin kwaliteit van leven centraal staat. Een belangrijke mijlpaal in deze ontwikkeling is het Stiglitz Report uit 2009.³ Dit rapport benadrukt dat welvaart multidimensionaal is en omvat naast materiële levensstandaard indicatoren als gezondheid, onderwijs, werk, sociale relaties, politieke participatie, milieu en subjectief welzijn. Het uitgangspunt is dat beleid zich moet richten op deze bredere set van indicatoren om tot een evenwichtige realisatie van maatschappelijke vooruitgang te komen.

In Nederland heeft deze benadering sinds 2018 vorm gekregen in de *Monitor Brede Welvaart* van het Centraal Bureau voor de Statistiek. Deze monitor biedt met een ‘dashboard’ van maar liefst 29 afzonderlijke indicatoren inzicht in de kwaliteit van leven ‘hier en nu’, maar ook in de effecten van huidige keuzes op toekomstige generaties en op mensen elders in de wereld. Daarnaast sluit de monitor aan bij de *Sustainable Development Goals* van de Verenigde Naties, een agenda met ambities voor 2030.⁴

Sinds 2020 publiceert het CBS ook een regionale monitor met indicatoren op gemeentelijk en provinciaal niveau. Men neemt daarbij het standpunt in dat een integraal beleidskader – of, zo men wil, een denkwijze van brede

welvaart – wordt gepresenteerd, waarbij dit concept kan worden omschreven als datgene wat mensen de mogelijkheid geeft om keuzes te maken die ze waarderen en waarmee ze in staat zijn hun leven zelf vorm te geven.

Het is aan de politiek om te normeren en om beleidsdoelstellingen te formuleren. Niet verwonderlijk dus dat ook de Sociaal-Economische Raad en de Planbureaus actief zijn met brede welvaart en sinds 2018 kabinet en Kamer helpen om brede welvaart een vaste plek te geven in de begrotings- en verantwoordingscyclus.⁵ Terecht stelt Kim Putters in zijn Tilburgse oratie van 2024 dat inzicht in de bruikbaarheid en betrouwbaarheid van concepten, indicatoren en meetmethoden cruciaal is. Daarbij ondersteunt

“Het is aan de politiek om te normeren en om beleidsdoelstellingen te formuleren.”

de wetenschap, maar maakt de politiek de uiteindelijke keuzes, zoals bij de onvermijdelijke afruil tussen de diverse dimensies van welvaart. Immers, bij kabinetsplannen en de jaarlijkse begroting moeten er keuzes worden gemaakt om de beperkte middelen te verdelen.⁶

Dashboard versus samengestelde index

Een belangrijk vraagstuk bij het meten van brede welvaart betreft de keuze tussen een dashboard van indicatoren en een samengestelde index, waarbij de diverse componenten worden samengevat in een enkel getal. Een dashboard biedt een gedetailleerd overzicht van verschillende dimensies van welvaart en laat ruimte voor interpretatie. Het nadeel is echter dat een groot aantal indicatoren kan leiden tot nietszeggendheid en interpretatieproblemen, vooral als er tegengestelde ontwikkelingen bij de diverse thema's zijn. Beleidsmakers kunnen dan naar believen die domeinen benadrukken die hen goed uitkomen. Hoe meer indicatoren, hoe groter de kans dat de indicatoren een speelbal worden van beleidsmakers en politici die hun eigen ideologische voorkeuren kunnen benadrukken.⁷ Dat kan leiden tot verkeerde beleidsconclusies en daarmee beleidsfouten en ongewenst micro-management.

Een samengestelde index maakt het mogelijk om op eenvoudige wijze de ontwikkelingen binnen een land of tussen landen te vergelijken. Een bekend voorbeeld is de *Human Development Index*, ontwikkeld onder leiding van Amartya Sen. Deze index combineert slechts drie indicatoren: inkomen, opleiding en levensverwachting. Hoewel de index breed wordt toegepast, is de keuze voor gelijke weging van de drie componenten arbitrair en ontbeert zij een solide theoretische basis. De eenvoud van een dergelijke (samengestelde) index heeft daarmee als nadeel dat zij geen recht doet aan de complexe interacties van de diverse componenten van de levenskwaliteit.

Dit spanningsveld tussen eenvoud en complexiteit vormt een fundamenteel probleem. Een eenvoudige index doet geen recht aan de multidimensionaliteit van welvaart,

“Terecht stelt Kim Putters in zijn Tilburgse oratie van 2024 dat inzicht in de bruikbaarheid en betrouwbaarheid van concepten, indicatoren en meetmethoden cruciaal is.”

terwijl een uitgebreid dashboard de bruikbaarheid voor beleid kan verminderen.

Normativiteit, theoretische uitdagingen en de rol van instituties

Een centrale uitdaging bij het meten van welvaart is het normatieve karakter ervan. Welvaart is geen puur objectief concept, maar vereist keuzes over wat belangrijk is en hoe verschillende dimensies moeten worden gewogen. Deze keuzes zijn onvermijdelijk normatief en politiek geladen.

Volgens economen als Bas Jacobs kan welvaart alleen zinvol worden gemeten wanneer expliciet wordt gemaakt welke waarde wordt toegekend aan verschillende componenten en hoe de betalingsbereidheid van burgers daarvoor wordt bepaald. Welvaart dient daarbij te worden gerelateerd aan goederen en diensten, die per definitie schaars zijn, inclusief niet-markt-goederen zoals een schoon milieu. Het ontbreken van een eenduidige maatstaf betekent dat verschillende benaderingen naast elkaar blijven bestaan. Zolang niet expliciet wordt gemaakt wat de omvang van de betalingsbereidheid is voor de diverse onderdelen van maatschappelijke welvaart en hoe zwaar ieder individu daarbinnen meetelt is er geen kwantitatieve omvang van die

welvaart te geven. Dit neemt niet weg dat onderdelen van maatschappelijke welvaart apart geanalyseerd kunnen worden, maar Jacobs pleit voor een beperkte lijst van schaarse goederen en diensten die vanuit een welvaartstheoretisch raamwerk onderbouwd moet worden en diverse inkleuring kan krijgen naar gelang de verschillende normatief-politieke opvattingen die er op toegepast worden.⁸

Een alternatieve benadering richt zich op de onderliggende determinanten van welvaart, in plaats van op de uitkomsten. De economisch historicus Jan Luiten van Zanden benadrukt het belang en de effectiviteit van instituties, zoals de rechtsstaat, de parlementaire democratie en sociale structuren.⁹ Deze bepalen in belangrijke mate de mogelijkheden voor economische ontwikkeling en maatschappelijke vooruitgang. Het meten van institutionele kwaliteit kan een waardevolle aanvulling zijn op traditionele welvaartsindicatoren. Deze benadering sluit aan bij de nieuwe institutionele economie, waarin de rol van regels, normen en goed bestuur centraal staat.

Een welvaartsmaat gebaseerd op consumptief gedrag

Een belangrijke poging om tot een theoretisch consistente welvaartsmaat te komen, is ontwikkeld door de economen Charles I. Jones en Peter J. Klenow.¹⁰ Zij onderscheiden vier kerncomponenten van welvaart: consumptie, vrije tijd, ongelijkheid en levensverwachting. Het innovatieve element van hun benadering is dat deze vier componenten worden omgerekend naar consumptie-equivalenten, eenheden die gelijkwaardig zijn aan de waarde van de consumptie voor een individu. Dit maakt het mogelijk om verschillende dimensies van welvaart in één maatstaf te integreren. De methode is gebaseerd op empirische gegevens over feitelijk gedrag en voorkeuren van huishoudens en individuen omtrent deze vier componenten.

De benadering is geïnspireerd op de rechtvaardigheidstheorie van John Rawls. Door gebruik te maken van het

concept van de ‘sluier van onwetendheid’ wordt welvaart benaderd vanuit een hypothetisch perspectief waarin het individu niet weet welke positie het in de samenleving zal innemen.

Vervolgens worden de data in een raamwerk gegoten van het verwachte/toekomstige nut wat van deze componenten uitgaat voor een individu. De methode is geworteld in economische welvaartstheorie, de aannames zijn transparant en staan open voor wetenschappelijke discussie. Het is zelfs mogelijk om in een later stadium factoren als leefomgeving, veiligheid, politieke vrijheid en de zorg voor komende generaties toe te voegen aan de genoemde vier componenten.

Empirische implicaties

De toepassing van deze methode leidt tot interessante inzichten. Zo blijkt dat het welvaartsverschil tussen de Verenigde Staten en West-Europese landen kleiner is dan het BBP per hoofd suggereert. Hoewel de consumptie in de Verenigde Staten hoger is, compenseren factoren zoals meer vrije tijd, lagere ongelijkheid en hogere levensverwachting in Europa dit verschil grotendeels. In veel ontwikkelingslanden daarentegen valt de welvaart lager uit dan op basis van het BBP zou worden verwacht. Het gecom-

“Het meten van welvaart is een complexe en intrinsiek normatieve onderneming.”

bineerde effect van lage consumptie, hoge ongelijkheid en lage levensverwachting maakt dat veel landen in zuidelijk Afrika in 2005 minder dan 10 procent van het niveau van de Verenigde Staten haalden; dat wil zeggen dat het individu achter de sluier van onwetendheid het welvaartsniveau in delen van Afrika gelijkstelt aan minder dan 10 procent van het niveau wat ze in de Verenigde Staten zou hebben. Deze bevinding suggereert dat mondiale welvaartsverschillen groter zijn dan vaak wordt aangenomen.

Daarnaast laat de methode zien dat welvaartsgroei in westerse landen in recente decennia voor een belangrijk deel wordt gedreven door stijgende levensverwachting. De stijgende levensverwachting draagt ook bij aan hogere welvaart, zelfs bij gematigde economische groei.

Conclusie

Het meten van welvaart is een complexe en intrinsiek normatieve onderneming. Het BBP blijft een nuttige indicator voor economische activiteit, vooral omdat het de enige indicator is waarvoor ook cijfers in het (verre) verleden beschikbaar zijn. Het is echter een onvoldoende maatstaf voor maatschappelijke welvaart en individueel welzijn. Brede

welvaartsindicatoren bieden een rijker beeld, maar brengen nieuwe conceptuele uitdagingen met zich mee, met name op het gebied van weging en interpretatie.

De toekomst van welvaartsmeting ligt daarom in een combinatie van benaderingen: een beperkt aantal goed onderbouwde indicatoren, aangevuld met theoretisch consistente methoden en aandacht voor institutionele factoren. Transparantie over aannames en normatieve keuzes is daarbij essentieel. Alleen zo kan een gedeeld en betekenisvol begrip van welvaart ontstaan dat richting kan geven aan effectief en rechtvaardig beleid.

Herman de Jong is emeritus-hoogleraar economische geschiedenis (RUG) en onderzoekt vergelijkende welvaartsontwikkelingen van Europese landen, de Verenigde Staten en China.

1. Jutta Bolt en Jan Luiten van Zanden. "Maddison-style estimates of the evolution of the world economy: A new 2023 update," *Journal of Economic Surveys* 39, no. 2 (2025): 631–671.
2. Thomas Piketty, *Capital in the Twenty-First Century* (Cambridge: Harvard University Press, 2014).
3. Joseph E. Stiglitz, Amartya K. Sen en Jean-Paul Fitoussi. *Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress*, 2009. http://www.stiglitz-sen-fitoussi.fr/documents/rapport_anglais.pdf
4. Centraal Bureau voor de Statistiek, *Monitor Brede Welvaart & de Sustainable Development Goals*, (Den Haag: CBS, 2025).
5. Acht thema's worden onderscheiden die weer verder zijn onderverdeeld in subthema's: subjectief welzijn, gezondheid, consumptie en inkomen, onderwijs en opleiding, ruimtelijke samenhang en kwaliteit, economisch kapitaal, natuurlijk kapitaal en tot slot sociaal kapitaal. Zie bijv. Centraal Bureau voor de Statistiek, *Kiezen*

voor later; *Vier visies voor 2025. Een langetermijn verkenning voor de Nederlandse economie*, (Den Haag: CBS, 2024).

6. Kim Putters, "Navigeren op het smalle pad naar brede welvaart. Maatschappelijke transitie en ons poldermodel." *Inaugurale rede* (Tilburg University, 4 november 2024).
7. Een bekend verschijnsel is de Wet van Goodhart: Indicatoren verliezen hun waarde, wanneer zij doelstellingen op zichzelf worden. Dit benadrukt het belang van zorgvuldige selectie en interpretatie van indicatoren.
8. Bas Jacobs, "Theoretische fundering van welvaart moet en kan beter," *Economisch Statistische Berichten* 110 nr. 4841 (2025): 16–19. De volgende dimensies worden genoemd: materiële welvaart, immateriële welvaart, risico's en verzekering, publieke goederen, milieu en leefomgeving en overheidsgoederen zoals onderwijs en pensioen.
9. Jan Luiten van Zanden, *Ons maatschappelijk kapitaal. Een nieuwe economische geschiedenis van Nederland, 1980–2020* (Amsterdam: Prometheus, 2026), 61–74.
10. Charles I. Jones en Peter J. Klenow, "Beyond GDP? Welfare across Countries and Time," *American Economic Review* 106, nr. 9 (2016): 2426–57.

“Brede welvaartsindicatoren bieden een rijker beeld, maar brengen nieuwe conceptuele uitdagingen met zich mee, met name op het gebied van weging en interpretatie.”